

ARMBEZOEK.

CHARLES DICKENS beweerde voor eenigen tijd dat hij, die tegenwoordig als eerlijk man het plaveisel van Londen wil betreden, eerst aan drie nieuwe straat-eischen moest voldoen. De eerste is, zijne schoenen te laten smeren, de tweede, dat hij zich laat photographeren, en de derde, een portie van het goedkoope stuiversijs te snoepen, natuurlijk alles op de straat zelve ten uitvoer te brengen. Men weet, DICKENS houdt van overdrijving, vooral wanneer 't aankomt om maatschappelijke misbruiken te brandmerken. Ongenadig kan hij dan zijne arme, dikwijls onnoozele en naauw van iets kwaads bewuste slagtoffers, toetakelen. Met bijtenden spot en met de bitterste ironie, stelt hij hen eerst in het meest hatelijke licht, sleept hen dan in de allermoeijelijkste verhoudingen, om hen van daar over te brengen naar het waarlijk weinig uitlokkend gezelschap van verschillende zijner meest overdreven typen van ongeluk en engelachtige of dommelige goedhartigheid; aldaar maken zij dan zulk een oneerlijk en vooral belagchelijk figuur, dat ieder die ook maar eens een enkel van zulke slagtoffers heeft leeren kennen, het misbruik zelf blijvend in zijn geheugen houdt, alleen door het barre of belagchelike van den bedrijver van het feit. Toetsen wij nu aan die bekende gewoonte van den geestigen teekenaar, maar ook vlijmend scherp censor der menschelijke feilen, zijne uitspraak over de nieuw opgekomenen straatindustrielen van Londen, dan zouden wij waarlijk bijna geneigd zijn om uit zijne voorstelling op te maken, dat hij aan die ontlukende nijverheid van Londens straten eene soort van prijsje wil geven. Overdrijving is er blijkbaar bij de beide laatste eischen die hij noemt, want uit den aard der zaak kan men daaraan minder voldoen dan aan den eersten. Iedere dag, ja meer dan ééns zelfs per dag kan men zijne schoenen laten smeren, zonder daarom nog juist het gebied van overdaad te betreden, maar 't gaat moeilijk iederen

dag zijn portret te laten maken of bij een thermometer van 20° eene portie ijs te snoepen.

En inderdaad, die schoenpoetser-manie van Londen is een merkwaardig maatschappelijk feit der laatste jaren. Hoe heeft het niet de algemeene aandacht der publieke mannen van Engeland bezig gehouden, en hoe menig woord is daarover niet gewisseld tusschen de voor- en tegenstanders, zoowel in de vergaderzaal als in de kolommen der eerste en beste dagbladen. Is die werkverschaffing wenschelijk en kweekt ze de armoede niet aan? vroeg men. Die net gekleede jongens, in hunne praktische en nette uniform, uitgerust met al de noodige gereedschappen voor hun, in Londen even nieuw en ongekend als waarlijk niet overbodig bedrijf, een klein leger vormende, met barak en gemeene tafel en eet- en leer- en leeszalen, hoe hebben zij niet de algemeene aandacht gevestigd vooral op de oorzaken die tot hunne vorming geleid hebben. Waartoe dient die geheele inrigting van jeugdige schoenpoetsers? heeft men natuurlijk gevraagd. Toch niet om het volk aan zindelijkheid te gewinnen? Immers zij, die de behoeften gevoelen aan hunne diensten, en die voor de voldoening daarvoor een geldelijk offer willen brengen, zij behooren niet tot de rangen der zoodanigen wier uitwendige verbetering de philanthropie ten doel moet hebben en ook werkelijk heeft. De gentleman behoeft niet van den uitstekendsten menschenvriend zelfs te leeren, dat een welgekleed man niet met vuil schoeisel mag loopen; en de ploert, de *swell*, zooals de Londenaar hem noemt, heeft nog veel meer ergernis van ieder smetje dat op zijn kleeding ligt, dan de vurigste philanthroop zelfs wenschelijk acht. De werkman zal toch zijn zuur verdienden penning niet moeten opofferen voor een beetje glans op zijn ouden schoen of laars? Klim bij hem wat hooger op, en laat hij liever eerst aangezigt en handen rein houden, dan zijn half versleten schoeisel.

Die vraag der menigte hadden de oprichters der schoenpoetsersbrigade evenzeer verwacht als gewenscht, want zij wisten wel dat het antwoord spoedig zou volgen, dat niet de verspreiding van behoefte aan zindelijkheid hun doel was, maar de zorg voor arme verlaten jongens. Half naakt, naauwelijks gevoed, huizende, zoo 't huisvesten heeten mag, in gangen en hollen, waar te midden van lichamelijke en zedelijke verdorvenheid ook ligchaam en geest beide reddeloos ten verderve dreigden te gaan, zwierven die knapen bij dag en bij nacht de volkrijkste straten door, en spoorden daar als het redeloos gedierte hun voedsel op. Gelukte 't hun om op eerlijke wijze in hunne lichamelijke behoefte te voorzien, goed, zij deden 't; maar lukte hun dat niet, dan moesten zij immers wel tot oneerlijke middelen hunne toevlugt nemen; of steelt

de hond niet die uitgehongerd is en wien dat heerlijk kluijfe op des slagers toonbank als toelacht? „Niet een ieder bezit de noodige middelen om er een geweten op na te houden,” zei eens een Engelsch wijsgeer, en de man sprak waarheid. De groote man van zaken zal geen zakkenrollen, zooals de uitgehongerde bedelaar; die jagt op beurzen en horologiën in de open lucht, vooral bij avond, in kou en in mist, zou hem ook weinig lijken, trouwens, de nood dringt hem daar ook niet toe; zijne oneerlijkheid is meer verfijnd, meer verstandelijk dan lichamelijk pleegt hij die, maar in zijn stand is ze ook gelukkig zeldzamer, het opzienbaren van een enkel feit van dien aard onder de meer gegoeden bewijst dit reeds. In welke eene omgeving echter brengt de verlaten knaap zijn tijd door; immers te midden van naakten en hongerigen, onkundigen en onbekwamen als hij zelf, leeft hij den ganschen dag, en geene andere behoefte kent hij, dan die van het ligchaam. De geest is dood of liever sluimerend; de behoefte om dien te ontwikkelen kent hij nog niet. En toch, juist in de kennis van en in de behoefte aan die ontwikkeling, ligt de grond voor zijne verbetering, daardoor juist moet hij van een nutteloos, welhaast schadelijk lid der maatschappij, tot een bruikbaar, zoo mogelijk tot een nuttig lid der samenleving opgevoed worden.

En om dat doel te bereiken, is dat leger van jeugdige schoenpoetsers in Londen opgerigt. Zij gewennen nu reeds vroeg aan arbeid, aan orde, zij leeren in het huis waar zij wonen hun eigen verdiend brood eten, en vooral leeren zij daar die eerste beginselen van kennis, waarvan niemand die in de maatschappij eerlijk leven wil, geheel ontbloot zijn kan. De bijna tweemaal honderd duizend menschen die 's morgens in Londen hunne oogen openen, zonder te weten hoe zij op den dag, waarvan zij het eerste licht aanschouwen, het noodige voedsel zullen verdienen of verkrijgen, moeten in aantal verminderen, door dat men de kinderen, die hunne rangen jaarlijks vermeederen, van der jeugd aan gewent aan orde, aan arbeid, aan tucht, en hen de beginselen leert van 't geen zij noodig hebben voor een vast bestaan, waarvan eerlijkheid en godsvrucht geen klein gedeelte uitmaken. De boer die zijn akker niet vroeg zuivert van het welig opschietend onkruid, maar die wacht totdat het krachtige wortelen geschoten heeft, hij wordt het later nimmer meester. Zoo gaat het ook in de maatschappij. Begin met de jongens van het kwade af te houden, en het aantal der verouderde booswichten zal gaandeweg verminderen. Verbetering der slechten is goed, voorkoming van het kwaad is nog beter.

Reeds over geheel Engeland zijn die jeugdige schoenpoetsers, in steden van eenige uitgebreidheid, verspreid. En de man die de eere

van het eerste denkbeeld en vooral van de uitvoering daarvan toekomt, de heer HILL, heeft zeker met niet weinig voldoening op zijn arbeid het oog geslagen, toen voor weinige dagen Englands eerste Minister, Lord PALMERSTON, eene vergadering bijwoonde van die jeugdige schoenpoetsers en van de kweekelingen der havelooze — rampzalige benaming, helaas! ook ten onzen aangenomen — scholen te Leeds, een bewijs van goedkeuring en hoogachting van zijn werk, dat hem zeker aangenaam moet geweest zijn. Maar dat het algemeen in dat gunstig oordeel over zijne inrigting deelt, moge de belangstelling getuigen die in Engeland eensklaps ontwaakt is voor alle straat-venterij en straat-bedrijf van eerlijken aard. Hoe groot toch was de woede van eenige dagbladen, toen voor korten tijd een Alderman, eene arme vrouw veroordeelde tot eene geldboete of gevangenisstraf, omdat zij appels had uitgevent op de openbare staat! In de city van Londen is dat een politie-vergrijp, terwijl men 't in het West-einde der stad toelaat. Ongelukkig voor den straffen regter bleek 't, dat zelfs de Lord Mayor van de arme vrouw heerlijke appels gekocht had; uitmuntende gelegenheid dus om den Alderman belagchelijk te maken. En toen het arme schepsel daarbij verklaarde, dat zij op die wijze voor hare kinderen een schamel stuk brood moest verdienen en anders moest gaan bedelen, 't geen evenzeer strafbaar is volgens de wet, toen werd haar voor ditmaal vergiffenis geschonken, de herhaling van dit misdrijf echter ten strengste verboden. Harde, onbillijke regter! schold menig dagblad den burgerlijken, niet *regtsgeleerden* hoewel *regtsprekenden* regter, want eerlijk was immers het bedrijf, dwaselijk misdrijf geheeten, en beter dan bedelen of wegwijnen in een werkhuis. Niet aldus zou men waarschijnlijk vroeger gesproken hebben over zulk een feit; 't zou toen der aandacht onwaardig gekeurd zijn. Maar nu, met de jeugdige brigade van straat-industriëlen dagelijks voor zich, nu moest het regt van handelen en venten worden gehandhaafd. Wie weet hoe spoedig de *London-cries*, sedert jaren verstomd, zich weder zullen doen hooren, en hoe het waarlijk verdienstelijke werk der gebroeders MAYHEW, London Labour and London Poor, — een geheel ander werk dan de ook door hen opgerigte *Punch*, — spoedig weer eene nieuwe oplage zal moeten zien.

Die begeerte, om toch vooral de jeugdige kinderen vroeg aan onkunde en ledigheid te onttrekken, is in Engeland veel een gevolg van de waarlijk schrikbarende wijze, waarop het aantal der zware misdrijven aldaar in den laatsten tijd toeneemt. Met bezorgdheid zien de groote mannen van Engeland op het ontzettend aantal moorden, dat in weinige maanden van dit jaar voor de regtbanken is gebracht. Teregt slaan zij

bekommerd een blik op zulk een bewijs van diepe verdorvenheid, en dat in een land, waar hun de roem op meerderheid boven alle andere natien, ook wat het zedelijke en ontwikkelde der bevolking aangaat, zoo volkomen gewettigd scheen door eene vermindering der kleine misdrijven, en door een steeds kleiner aantal bedeeden in de openbare werkhuizen. De nationale trots voelt er zich blijkbaar door beledigd, en noemt dat verschijnsel dan ook een raadsel. Voorkoming van armoede, daardoor vooral moet dat heilloos verschijnsel verdreven worden, roept men nu. En eene soort van manie is er plotseling ontstaan, om toch een zoo diep verdorven toestand als waartoe de armen langzamerhand vervallen zijn, volkomen te kennen. De wond, wier bestaan men kent, wil men peilen. Ieder feit, 't welk thans op dat vroeger naauw met een blik verwaardigd terrein van menschelijke ellende en verdorvenheid voorkomt, wordt nu dadelijk onder de algemeene aandacht gebragt, en dat wel met een ophef en een rumoer, als was het iets dat door zijne ongemeene zeldzaamheid de algemeene verbazing moet wekken. De rapporten over den toestand der fabriek-arbeiders en mijnwerkers vooral, reeds jaren oud, schijnen vergeten te zijn; 't is alsof men nu de menigte diets wil maken dat in Engeland armoede eene uitzondering, welvaart onder de arbeiders de regel is. Ten laatste zou men wel de armoede als een nieuw verschijnsel onzer dagen van onbeperkte mededinging en machines-arbeid willen uitkrijten, en niet erkennen, dat de armoede nu meer gekend, maar niet meer, ja zelfs minder nitgebreid is dan in vroegere tijden.

Een nieuw betreurenswaardig feit heeft die belangstelling der Engelschen in hunne armen nog verhoogd. In de *Times* van het midden der vorige maand October werd met die ijskoude beknoptheid, den dagbladen eigen, medegedeeld, dat eene vrouw van ruim twintig jaren, dood in hare kamer was gevonden. Haar man, een oppassend arbeider, was zonder werk, en even als haar zoon, uit om te zoeken wat te verdienen. De lijkschouwing bewees dadelijk en duidelijk dat gebrek aan voedsel de oorzaak van haar overlijden was, dus hongerdood! De Coroner, in Engeland de bevoegde beampte voor alle lijkschouwingen, gaf dan ook zijne verklaring met deze woorden, „*Death by starvation, Visitation by the Lord.*” Een geval van hongerdood in Londen, in de grootste en rijkste stad van geheel de wereld, te midden der grootste weelde en overdaad, ten aanzien van alle mogelijke hooge en lage staatsdienaren, te midden van de hoogste geestelijkheid der Engelsche Kerk, te midden van den hoogsten adel, van de rijkste kooplui, en van die menigte van mannen wier namen nooit anders genoemd worden dan in vereeniging met hulp aan armen, met leniging der algemeene ellende, te midden

van dat alles en van die allen een geval van hongersnood — ongeloofelijk noemden duizenden zoo iets! Och neen, beweerden de weinigen die dagelijks de ellendigsten der ellendigen om zich heen zien; niet meer ongeloofelijk is dit geval van hongerdood dan de vele gevallen van gelijken aard die gedurig plaats hebben, al komen ze dan ook zoo niet onder de algemeene aandacht. Die bewering was te bar; reeds de nationale trots kon zulk een toch niet te loochenen feit, niet dulden. Weinige dagen later werd dan ook door W. D. B. in den *Times* aangekondigd, dat hij eene groote vereeniging wilde vormen tot voorkoming van gevallen als deze. Hongerdood mogt niet langer mogelijk zijn in eene stad als Londen, in het middenpunt van 's werelds rijkdom, kennis en beschaving, zoo heette het. En die enkele aankondiging, onderteekend door de voorletters van drie namen, initialen waarvan het publiek natuurlijk den sleutel niet had, maar die hun adres gesteld hadden aan bekende Londensche *clubs*, was voldoende om dadelijk honderde ponden sterling naar die onbekenden te doen toevloeijen, hoewel die vereeniging nog niet eens opgericht, veel minder de aard en de wijze van haar werken bekend was. Maar de belofte tot voorkoming van ergerlijke gevallen als de dood dier arme vrouw, was gegeven; men haastte zich dus om dadelijk de middelen tot vervulling daarvan te verschaffen; men gevoelde dat de tijd tot handelen was gekomen, dat het rijk der woorden, hoe liefelijk en hoe meewarig ook, uit was. De groote dagbladen bespraken de zaak, prezen het doel aan, wezen op de moeilijkheid, maar toch ook op de mogelijkheid der uitvoering, en weldra was de eigenlijk geheel onbekende vereeniging, op te rigten door nog onbekende personen, reeds voorzien van eene goede kas, en zoo zeer publiek eigendom geworden, als ware 't eene oude en lang gevestigde zaak, gesteund door alom bekende en geëerde mannen. Dat voorzeker mag wel als een bewijs gelden, hoe de behoefte aan een wapen tegen den grijnzenden hongerdood algemeen gevoeld werd.

Reeds den 3 November j. l. maakten de onderteekenaars van de advertentie in den *Times* zich bekend, in hunne namen waarborgden een goeden uitslag hunner pogingen. De circulaire, waarbij zij het publiek met de hoofdbeginselen van hun plan bekend maakten, en waarbij zij de bijeenroeping eener openbare vergadering, *meeting*, tegen de laatste dagen van November beloven, ligt voor ons. In korte woorden zullen wij den inhoud er van mededeelen.

„De vereeniging tot hulp van ongelukkigen wordt opgericht, omdat het gebleken is dat, ten spijt van de werking der armenwet en de ijverige pogingen van verscheidene liefdadige instellingen, toch gedurig het vreeselijk feit terugkeert, dat menschen, levende binnen een steen-

worp van overvloed, weelde en beschaving, in deze rijke wereldstad, ellendig omkomen door honger en gebrek aan de allereerste levensbehoeften. De vereniging zal dat kwaad trachten te voorkomen door de volgende middelen;

„1°. Een persoonlijk bezoeken der armen, door vrijwillige onbezoldigde agenten van alle klassen der maatschappij.

„2°. Medewerking met de agenten van andere vereenigingen, die, hoewel gedurig getuigen van de ellende, onmagtig zijn tot hulp òf door gebrek aan fondsen, òf door het karakter hunner vereenigingen, die dikwijls alleen geestelijke hulp verleenen.

„3°. Het brengen onder de aandacht der gemeentelijke besturen van alle zoodanige gevallen, waar hun hulp wettig mag worden ingeroepen.

„4°. Oprigting van nacht-wijkplaatsen in verschillende wijken.

„5°. Openbare bekendmaking der namen van hen, die in iedere wijk aangesteld zijn om de voorkomende gevallen van ellende te onderzoeken en hulp te verleenen.

„6°. Bijstand schenken aan de Politie en bestaande vereenigingen om alle bedrog te ontmaskeren, en de bedelaars van beroep te weeren.

„7°. Pogingen aan te wenden tot werkverschaffing aan de werkzoekenden.

„Het eigenaardig karakter der vereeniging zal daarin bestaan, dat alle kosten van beheer zullen worden bestreden door het bestuur, zoodat het publiek verzekerd is, dat alle giften en gelden, alleen ten behoeve der armen worden uitgegeven. De balans zal dan ook alleen inhouden de gelden die door het publiek worden gegeven, de gelden aan de armen uitgedeeld, en het saldo in kas. Daarenboven zullen alle hulpbehoevenden worden bijgestaan, onverschillig tot welk kerkgenootschap of tot welke natie zij behooren; en zoowel de aanwijzing der leden als van hen die niets bijdragen, mits de opgave gedaan worde aan de openlijk aangekondigde huizen van onderstand in iedere wijk, zal dezelfde aandacht vinden. Verder zal de vereeniging samenwerken met alle andere liefdadige instellingen, met de geestelijkheid van iedere belijdenis en met de wettige overheid, zoo ter voorkoming van bedrog als van verwaarloozing.

„De noodige maatregelen zullen worden genomen, dat ten allen tijde een voldoende aantal leden van het bestuur in Londen zij, om alle stremming in den arbeid onmogelijk te maken, terwijl er wijkcommissiën zullen worden gevormd door hen, die zich daartoe belangeloos bereid verklaren.”

Men ziet, het is geen geringe taak die de oprichters op de schouders der jeugdige vereeniging willen laden, maar wat samenwerking niet

al vermag, vooral op het gebied der armverzorging, dat moge Berlijn getuigen, waar de wijk-commissiën zulk een krachtig middel zijn zoo-wel tot voorkoming als tot leniging van armoede. En wat zouden dan mannen niet vermogen, die evenzeer bezield zijn door de begeerte om hunnen lijdenden medemensch te helpen als geprikkeld door de be-leediging hun nationaal eergevoel aangedaan, dat zij, magtige en fiere Britten, hun landgenoot binnen weinige schreden van de deuren hunner paleizen, van honger en gebrek laten omkomen. Prikkel dien nationalen trots der Engelschen, werk op hun nationaal gevoel, en wat de mensch vermag, dat brengen zij tot stand, welke ook de opoffering zij die daartoe van hen wordt gevorderd.

Met opzet hebben wij het oorspronkelijke plan der nieuwe vereeni-ging, voor zoover het nog niet gewijzigd is door de latere bijeen-komsten, in zijn geheel opgenomen, omdat wij op het gebied der arm-verzorging niets kennen 't geen dit aan omvang evenaart. Maar velen zullen juist tegen dien omvang bezwaar hebben. Menigeen zal 't afkeuren dat men om al de armen eener gemeente een soort van net spant, zóó naauw en zóó hecht, dat ook niet een enkel zieltje zelfs door de mazen kan ontsnappen. 't Is een reglementeren der armoede, eene geheele organisatie van de behoeftigen, en hoe weinige schreden is men van een regt op arbeid, regt op onderstand af; eer men 't zich zelven bewust is, heeft men op nieuw toegegeven aan de verspreiding der dwaze socialistische droombeelden van algemeene volkswelvaart en algemeen volksgeluk! Men wil de armoede zeker uit de maatschappij verbannen! Dwazen, die daaraan tijd en krachten verspillen en die niet weten, dat de armoede bijna altijd alleen het gevolg is van zonde en verkeerdheid; verban dus eerst alle ondeugd uit de wereld, eer ge aan de verdrijving der armoede begint!

Hij die alzoo doordraaft veroordeelt zich zelven door zijne overdrijving. Eene organisatie der armoede, zoo dat niemand meer den scherpen angel der armoede zou kunnen gevoelen, is immers een ijdel droombeeld omdat de bereiking van zulk een doel onmogelijk is. Maar zal ik den hongerigen geene bete broods mogen toereiken, al zou ik hem ook liever dat brood zelf zien verdienen? Dat hij, die den arme bijstand wil bieden, waken moet dat bij hem niet alle zelfregering, alle gevoel van aansprakelijkheid voor zijne eigene handelingen, alle erkenning van solidari-teit outneme, waarlijk wij zullen de laatsten zijn om dat te ontkennen.

Is 't door luiheid, door gebrek aan veerkracht, door vrijwillige onkunde, of erger nog, door zedeloosheid en onwil dat de arme in zijne ellende blijft en niet door het eerlijk verdiend stuk brood voldoende gevoed wordt, waarlijk, de hulp die de medelijdende hem toereikt zal

hem dan eer stijven in zijne verkeerdheden dan hem opheffen uit zijn staat van ellende. Immers hoewel toegevende aan al zijne booze neigingen worden toch de eerste behoeften des levens hem verschaft, de drang, de noodzaak tot verbetering, wordt niet bij hem opgewekt.

Alleen door eigen kracht kan hij zich op den duur verheffen uit zijne armoede; het onnadenkend uitgereikt brood der bedeeling, wettelijk, kerkelijk of door bijzondere personen, kweekt de armoede in plaats van die te verminderen. Maar tegen dat onnadenkend uitreiken van hulp ijver men, niet tegen alle hulp. De zucht om den nood des naasten te verligten worde door ons verstand geleid en beheerscht, of ze zou even als alle goed dat verkeerd wordt toegepast, ten kwade keeren. De grenzen tusschen dat goed en kwaad aan te toonen, is onmogelijk, omdat die grenzen afhangen van den aard van ieder bijzonder geval.

Hoe veel meer steun en hulp heeft hij nodig, die van der jeugd aan verwaarloosd naar ligchaam en naar geest, naauwelijks andere vermogens tot arbeid heeft dan de ruwe kracht, gelijkstaande met het redelooze dier, dan die andere wiens ligchamelijke en verstandelijke vermogens wel degelijk ontwikkeld zijn, maar die ze uit velerlei verkeerde oorzaak, niet aanwendt. Help den eerste, dwing den andere door gebrek tot vervulling zijner pligten, maar toch, weiger den laatste uwen raad niet, opdat hij door schuldbesef zich betere. En vooral, trek u de kinderen aan, hen die nog dikwijls week als was zijn, zoodat 't veel van hen afhangt die hunne opvoeding in hunne magt hebben, welke hunne toekomst zal zijn. Steun en help de weduwen en weezen, de zwakken en ongelukkigen, de tot arbeid onbekwamen, — niet de onwilligen.

Maar wij willen geene regelen van armverzorging voorschrijven, de bekendmaking van een zoo uitgebreid en veelomvattend plan tot leniging van der armen nood, als nu bij onze overzeesche naburen op het punt staat om verwezenlijkt te worden, was meer ons doel. En voornamelijk wenschen wij de aandacht te vestigen van hen die in armenzorg belangstellen, op het zoo gewigtige werk dat de nieuwe vereeniging zich allereerst tot taak stelt, op het persoonlijk bezoeken der armen. Zal men geene der regelen dier nieuwe vereeniging bepaald kunnen afkeuren, omdat het bloote geven, het onnadenkend uitreiken van aalmoezen — die regtmatige ergernis van velen tegen de gewone bedeeling — enkel en alleen omdat er tijdelijke behoefte aan de toegereikte hulp bestaat, daarin naauwelijks met een woord wordt genoemd, en zal men zich dus in zijne oppositie voornamelijk gronden op het verkeerde om de armoede als te organiseren, — tegen de eerste en hoofdtzaak der vereeniging, het persoonlijk bezoeken der armen, zal wel niemand

eenig bezwaar hebben. Want hoe heilzaam de invloed is van den goedgezinde op den kwaadwillige, van den ontwikkelde op den onbeschaafde, van den bekwame op den onkundige, in één woord van den zedelijk betere op den zedelijk slechtere, daarvan zijn te vele bewijzen op iederen dag rondom ons te vinden, dan dat het bewijzen er van nog noodig zou zijn. De zedelijke meerderheid doet zich overal gelden, zoowel in de vorstelijke verblijven der grooten, als in de schamele woningen der armen. Een woord van opwekking, een woord van medelijden, een woord van goeden raad, hoe is het voor menigen behoeftige een lichtstraal geweest in het donker van zijn leven, hoe heeft menigeen daaraan de verbetering van geheel zijn volgend leven te danken gehad! 't Is zoo, niet eens ieders taak is dat bezoeken der armen, niet een ieder is 't gegeven om overal den juisten toon aan te slaan en om overal die snaar te treffen wier trilling juist dat nieuwe leven moet uitwerken. Medelijden, ja zelfs de begeerte om den arme bij te staan, zijn niet voldoende om hem ook te helpen, daartoe wordt veel tact, veel menschenkennis, veel zedelijk gevoel, veel moed, veel geduld vooral vereischt. En veel ligter zal hem die taak vallen, die zelf, door zijne eigene omstandigheden, altijd met de armen geleefd heeft, dan hem die ver boven hen staat door stand en opvoeding, die dus tot den behoeftige moet afdalen en zich trachten te verplaatsen in een kring waarvan hij misschien wel veel gezien maar waarin hij nooit geleefd heeft, wier eigenaardige behoeften hij dus niet kent. De goede heeft nooit zelf het leed der armen meêgeleden, hij heeft nooit zelf het nippen der koude, het knagen des hongers gevoeld, hij kan niet tot hen spreken als een der hunnen, hij is en blijft een vreemde in hun midden, die gemeenzaamheid met hen wordt nooit zijn deel, welke moeite hij daaraan bestede! De welgekleede dame, de gentleman, de geestelijke zelfs, reeds door hun uiterlijk, door hunne manieren, door hun gesprek, zijn zij eene ongewone verschijning in het schamel verblijf van den behoeftige, zij vormen een contrast met de geheele omgeving aldaar, 't geen nog wel het meest zij gevoelen ten wier behoefte dat bezoek geschiedt.

Persoonlijk armbezoek willen wij als een der krachtigste en heilzaamste middelen aanbevelen, om velen uit den poel hunner ellende te redden en te vormen tot nuttige leden der samenleving; en dat bezoek willen wij voornamelijk hun tot taak gesteld zien, die als zelf tot den stand der behoeftigen behoorende of behoord hebben, ook volkomen ingewijd zijn in het leven, in de behoeften en in de nooden van degenen ter verbetering van wier lot zij zullen arbeiden; het heilzame van dat eerste en het nuttige van dat laatste, wenschen wij ook

door feiten te bewijzen. Twee boekjes, bij tien en twintig duizende exemplaren in Engeland verspreid, zullen ons daartoe meer dan voldoende bouwstoffen leveren. Ook het brengen van die beide werkjes onder de aandacht van ons publiek, is mede een hoofddoel van dit ons schrijven. Enkele feiten, dat moeilijke maar tevens ook dat heilzame van armbezoek bewijzende, zullen wij daaraan ontleenen; en wij zouden ons al zeer moeten vergissen als die enkele mededeelingen niet bij velen onzer lezers de begeerte opwekten, om met het oorspronkelijke kennis te maken. Ons ten minste ging 't zoo, toen wij voor korten tijd in de Westminster- of Edinburgh-Review een breedvoerig verslag van die twee boekjes lazen, hoewel daarin alles weer zoo uitsluitend op Engeland was toepasselijk gemaakt, dat veel voor den niet-Brit, weinig belang had.

Een woord echter, eer wij tot die mededeelingen overgaan. Bij de beoordeeling dezer feiten honde men vooral in 't oog, dat er altijd sprake is van Engeland, of wel van Londen, de reusachtigste opeenhooping van menschen die misschien ooit ter wereld heeft plaats gehad, en waar de armoede en de zedeloosheid tot eene hoogte geklommen zijn, waarvan men hier te lande gelukkig noch ooit de weergade gezien heeft, noch, zoo wij hopen en verwachten, ooit aanschouwen zal. Wie wij armen noemen, zouden in Londen natuurlijk ook wel onder dezelfde categorie gerangschikt worden, maar toch kan hun gebrek hier te lande nooit zoo groot zijn, noch de middelen waarmede zij nog in hunne allernoodigste behoeften voorzien, zoo diep ellendig, zoo afzigtelijk, ja walgelijk zelfs, als in Londen verre van ongewoon is. In onze groote steden, zooals Amsterdam en Rotterdam bijv., zijn geene gedeelten van de stad zóó slecht en zóó pestilentieel, zijn geene woningen zóó onbewoonbaar en zóó onrein, als men in Londen te midden der rijkste kwartieren, ja op weinige schreden afstand van de paleizen der Engelsche grooten, te over vindt. Ongeplaveide buurten zijn in Amsterdam onbekend. en reeds de omheining der stad verbiedt de arme bevolking om eenvoudig hare stulpen gedurig een eindweg verder op te slaan, zoodra nieuwe straten de overbevolkte armenbuurten doorsnijden en de oude bewoners dus verdrijven. Daarenboven telt Londen vele en groote fabrieken, en is in de omstreken der wereldstad de landbouw, vooral de teelt van hop, zeer bloeiend, 't geen vele arbeiders derwaarts lokt, maar arbeiders die alleen tijdelijk werk vinden en dan tot hooge loonen. Van daar veel immigratie van arme bewoners der provincien, van het platte land, en vooral van Ierland, voor het meerendeel arme en onbeschaafde menschen, maar die iets dierlijks hebben door hunne reusachtige ligchaamskracht en ruwheid van zeden; terwijl de emigratie, schoon grooter dan elders, toch klein blijft in

verhouding tot de immigratie, omdat de groote stad weer meer bronnen van bestaan aanbiedt dan eenige andere plaats. Dan de vele vreemdelingen, de menigte zeelieden vooral, die naar Londen van alle zijden toestroomden, zoodat men niet verwonderd staat, als men hoort, dat in het laatste jaar de bevolking van de metropolies met zestig duizend menschen is toegenomen. Dit alles brengt van zelf eene bevolking van Londen in zulk een exceptionelen toestand, dat men die niet mag meten met de maat die wij regt hebben voor onze kleinere en stillere steden te gebruiken. In Amsterdam behoeft niemand van honger om te komen, want nog altijd is het werkhuis eene wijkplaats voor de allereendigsten. En zoo groot is de stad niet, of ieder geval van zoo dringende behoefte als hongerdood, zou al zeer spoedig onder de aandacht van velen komen die tot hulp in staat en bereid zijn, omdat er ten onzent gelukkig geene buurten bestaan, waarvan de geheele bevolking zoo verdorven en verwaarloosd is, dat de welgekleede man het zelfs op klaarlichten dag naauwelijks waagt om daar in te treden. Diep als de arme in Amsterdam gevallen zijn mag, toch is hij veelal bedeelde van geslachte tot geslachte; bijna geen enkele arme die niet ten minste één helper kent, en verre staat hij boven degenen wier leven wij hier voor ons hebben, vooral omdat deze uitsluitend behooren tot de armsten onder de armen, tot de ellendigsten onder de ellendigen.

„*Ragged Homes and how to mend them*,” door Mrs. BAYLY, zoo luidt de titel van het eene werkje dat wij bedoelen, en die titel verklaart den inhoud al vrij duidelijk. Dat is minder het geval met het ander, dat getiteld is: „*The missing link, or Bible women in the Homes of the London poor*”, door L. N. R., ’t geen een uittreksel is uit het misschien wel bij eenigen ten onzent bekende, *The Book and its Mission*, een tijdschrift, waarin vooral de verrigtingen der zendelingen en der bijbel-colporteurs in Londen zelf, opgenomen worden. Die „ontbrekende schakel” merkt men al spoedig dat hier de Bijbel genoemd wordt, omdat door de verspreiding daarvan de allerlaagst gezonkenen weder als geschakeld worden aan de keten die de geheele maatschappij omsluit en waar zij bijna waren uitgestooten. Dat beide boekjes in een hoogen, noemen wij ’t liever rondweg overdreven godsdienstigen toon geschreven zijn, heeft men zeker al reeds vermoed, en misschien ook met ons betreurd, omdat daardoor de geheele inwendige zedingszaak, dat verbinden der armen aan de goeiden, der ruwen aan de beschaafden, der zedelozen aan de welgezinden, een zeker karakter van overdrijving krijgt, als ware alleen daardoor de uitvoering van zulk een even moeilijken als dikwerf hooplozen en de grootste volharding eischenden arbeid mogelijk. En dat zouden wij betreuren. Immers de waarachtige begeerte om het lot van zijnen

naaste te verbeteren, is niet alleen voorschrift van kerkelijken aard, maar als in de ziele van iederen regtgeaarden mensch gegrift. De zaak zelve echter wacht ons, reeds te lang beproefden wij 's lezers geduld.

MARIAN B. is een model voor allen die de armen willen bezoeken om hen op te heffen uit hunne ellende. Toch zijn hare handen nooit gevuld met geld of goed als zij tot hen komt; raad en voorlichting geeft zij hun, de behulpzame hand strekt zij uit waar zij kan, en daarvoor roemen honderden haar als hun reddende engel. Zij weet bij ervaring wat het is arm, verlaten, verwaarloosd, als uit de maatschappij gestooten te zijn; zij heeft met de armen geleden; honger, koude, ziekte, gebrek, alles heeft zij met hen verduurd, en nog wel was zij in den burgerstand geboren en had dus ook betere dagen gekend. Evenwel, die goede tijden waren voor haar toch zeer kort van duur geweest. Nog geene tien jaren oud verloor zij hare moeder, die door verdriet over het wangedrag van haar man, een dronkaard, ten grave daalde; en vijf jaren later bleef zij met haar zusje als volslagene weezen over in een der gemeenste slaapsteden van het allerellendigste kwartier van geheel Londen, in het beruchte St. Giles's. Toenemende ellende, door toenemende zedeloosheid, had haar vader tot die wijkplaats gedreven. Een oud man in die buurt trok zich het lot der weezen aan, leerde haar een weinig lezen en schrijven, maar verbood haar strengelijk ooit een blik in den Bijbel te slaan, omdat daarin immers niets dan leugens te vinden waren. Of bleek 't niet voldingend uit haar geheele omgeving in St. Giles's, dat er geen God was? Drie jaren later trouwde zij, maar zij bleef arm en ellendig en leed bitter, zoo door eigen ziekte als door de gedurige krankte en het eindelijk sterven harer kinderen. Op zekeren avond schulde zij voor den regen in een straatje, waar toevallig een zendelingshuis was en hoorde daar, dat men er kosteloos boeken aan de armen uitleende; lang dacht zij er over wat zij, onbekend met alle boeken, vragen zou, en ten slotte viel haar keus op den Bijbel. „Maar wij leenen hier geen Bijbels, vrouwtje,” was het antwoord, „wie daaraan behoefte heeft, geven wij er een,” en verblijd over haren schat keerde zij huiswaarts. Wel bezocht de zending haar kort daarna, maar zij vreesde dat die bezoeken haren man niet aangenaam zouden zijn, en zoo las zij alleen in haren bijbel. Maar toen kort daarna aan een der zendelingen gevraagd werd of hij eene vrouw uit den behoeftigen stand kende, die bekwaam en genegen was, om mede te werken tot verspreiding van den bijbel onder de laagste klassen,

toen was 't haar brief, waarin zij zich juist voor zulk een taak beschikbaar stelde, die dadelijk tot hare aanstelling leidde.

Strekt 't haar tot oneere, dat zij met bevende schreden haar eersten gang aanvaardde? Wie de buurten kent waardoor zij haren moeilijken weg als te worstelen had, zal eer haar moed bewonderen dan haar schroom vreemd noemen. Eens was St. Giles's het verblijf van Englands grooten, onder KAREL I en koningin ANNA; maar toen Londen zich uitbreidde, werden die groote huizen aan de Iersche bevolking overgelaten, die de kamers afzonderlijk verhuurden. *Seven Dials* — de naam is ontleend aan een pilaar waarop zeven wijzerplaten gekeerd stonden naar de zeven straten die op dit pleintje uitliepen — was het middenpunt. Sla eene der straten in en gij zult al spoedig de bevolking leeren kennen. Bekreun u niet om de menigte balken die boven uw hoofd, dwars over de straat, aan weerszijden tusschen de huizen steken, want ze stutten de gevels die anders zouden omvallen. Ook de zoele walgelijke lucht moet u niet hinderen. Rondom u ziet ge niets dan een soort van winkeltjes van oude kleeren en voddren, van oud lood en ijzer en oude beenen vooral. De laatste dienen zeker voor mesthoopen? O neen, ge zult later zien dat die de plaats van vleesch innemen voor de soep der bewoners. Aan de gebroken vensterruiten moet ge u niet storen, want de openingen zijn immers met oud linnen of met matten digtgestopt. In de kelders, onder die winkeltjes, schijnt het echter zelfs voor de bewoners toch te benaauwd te zijn, ten minste allen ziet ge op de straat. Welke gelaatstrekken die ge rondom u ziet; men staart u aan als een vreemd dier; wat heeft ook die welgekleede man hier in ons midden te doen, hoort ge vragen, en wee u, wanneer ge bij ongeluk een der halfnaakte kinderen, met hunne van morsigheid naauw kenbare gezigten en die u bij menigte bijna onder de voeten loopen, stoot of hindert. Dan is de pret groot. Onmiddellijk komt een reusachtig vrouwspersoon op u toeschieten met de vraag, wie u regt geeft om haar kind te mishandelen, en in een oogenblik ziet ge u omringd door een aantal hoofden zoo vuil, zoo verdierlijkt, zoo verschrikkelijk van uitdrukking, dat ge, hoe veel persoonlijken moed ook bezittende, toch verlegen rondom u uit ziet naar hulp. Maar te vergeefs, niets dan eenige niet minder ruwe en niet minder havelooze, ja zoo mogelijk nog meer verdierlijkte mannen ziet ge op den achtergrond staan, lagchende en schertsende over den valstrik waarin ge zijt geraakt, en alleen dan bereid om u uit de handen van die vrouwelijke furien te verlossen, wanneer ge hun tot den laatsten penning toe geeft dien ge bij u hebt, opdat zij dien oogenblikkelijk kunnen besteden in de kroegen, tegen de posten van welker deuren zij staan te leunen.

En kom dan een oogenblik later terug, en ge ziet de vrucht van uwen losprijs in hunne volslagen dronkenschap, hier zich uitende in de vreeselijkste vloeken, daar in de schrikkelijkste vechtpartijen. Ga eene der woningen binnen, de deuren staan overal open, en tracht de gebrokene morsige trappen op te klimmen, ge zult daar, vooral 's nachts, tooneelen zien, waarvoor ge terugdeinst. 't Zijn meest straatventers en de armste daglooners die hier huizen. Dieven en zakkenrollers vindt ge hier in menigte, en de verkoopers van valsche schellingen voor een paar stuivers, zal de politie u wel aanwijzen. Maar in die huizen heeft de bevolking ook eigenlijk niets te doen dan er 's nachts te slapen; en meesterlijk verstaat zij de kunst om dan van weinig ruimte veel partij te trekken. Dat bleek nog kort geleden, toen een politie-beambte des nachts om twee ure de deur van een huis openbrak, nadat hij den huisheer gewaarschuwd had dat hij niet te veel menschen in zijne kamer mogt opeenhoopen en deze hem verzekerde, dat alleen zijn vrouw en zijn zoon er sliepen, en toen hij aldaar niet minder dan zestien personen van verschillende secte en leeftijd, hoopsgewijs en op voden op den grond vond liggen, waaronder eene vrouw met een pas geboren kind, dat nog geen uur oud was!

Maar MARIAN had hart voor de taak die zij uit overtuiging en uit vrijen wil op zich genomen had, en moedig ging zij verder haren weg. Zij wilde bijbels verkoopen. „Wel mensch, zijn dat nu dingen daar wij geld voor zullen geven,” klonk 't hier, en „marsch, de deur uit,” werd haar elders al uit de verte toegesnaauwd. Soms echter spraken andere haar weer voor. „Laat haar toch binnen; waren wij maar zoo als zij,” zoo spraken die. „Welzoo, beginnen de rijke lui dan toch eindelijk eens aan ons te denken, 't werd tijd ook; 't zal mij benieuwen wat er dan weer voor ons zal worden uitgedacht,” sprak een man tot haar, terwijl zijne vrouw eene diepe neiging maakte, „voor het boek dat zij bij zich had,” voegde zij er bij. „Moet ik dat boek koopen? Mensch, ge weet niet wat het is niet eens geld te hebben voor brood,” beet eene vrouw haar toe, maar MARIAN kon haar met regt antwoorden: „ja wel weet ik dat, want ik ben even arm als gij, maar juist daarom wil ik u een boek brengen, dat u troost zal geven in uwe armoede.” Velen echter hadden nooit van een Bijbel gehoord; zij zagen echter wel dadelijk dat het onmogelijk was om zulk een mooi boek voor zoo weinig geld te geven, en reeds dit trok hunne aandacht. Over 't geheel was men welwillend jegens haar, en toen men in een armelijken gang haar een pak vol vuiligheid op het hoofd wierp, trokken de andere bewoners dadelijk haar partij en wilde de een haar gezigt, de andere haar muts, een derde hare kleederen enz. wasschen, om toch maar te bewijzen hoe

sterk zij die beleediging afkeurden. „Ga dien trap vooral niet op,” zei een der zendelingen tot haar, „de vrouw die daarboven woont is naauwelijks een mensch, maar bijna een beest. Als zij 's avonds dronken is, zijn er vier mannen noodig om haar uit de kroeg naar huis te slepen.” Maar MARIAN wist, dat juist dáár hare hulp vereischt werd. Zij trad de kamer binnen, en eene vrouw, eene furie gelijk, zes voet lang, staarde haar in verbazing aan over hare stoutmoedigheid van te durven binnenkomen. In een hoek van het armoedig vertrek stond een jongen van negen jaren, geheel naakt, daar zijne moeder hem juist had geslagen en de kleeven van zijn lijf gescheurd, om naar een sixpence te zoeken, dien zij beweerde dat hij had en dien hij haar niet geven wilde. „Sla dat kind niet meer,” zei MARIAN op bedaarden toon tot haar „hij heeft zeker aan deze les genoeg; maar wat moet de jongen nu aandoen, nu ge zijn broek aan flarden hebt gescheurd?” en zich tot het kind wendende, zei zij „ik heb juist van morgen een broek van eene dame gekregen, voor een goed kind. Als gij nu belooft nooit meer geld voor uwe moeder te verbergen, dan zal ik u die broek geven.” Het eerste woord van zachtheid en van liefde in die harten gevallen, deed een wonder; moeder en kind hadden een keerpunt gevonden op hunnen weg van verdorvenheid, en beloofden te zullen toonen dat zij gewonnen waren voor een beter leven.

Die bevolking van St. Giles's heeft een nomadisch karakter. Gedurende den korten tijd van zes maanden in het jaar 1855, hadden 536 huisgezinnen dat kwartier verlaten en weer nagenoeg even vele de ledige plaats ingenomen. Gedurig vond MARIAN nieuwe bewoners in de kamers die zij reeds bezocht had; de vroegere waren uit hooijen of aan het hop plukken. 's Zaturdags avonds kwamen zij gewoonlijk terug, maar de anderen bleven ook maar; men kon zich immers gemakkelijk voor den nacht behelpen. Als er een stukje gordijn voor een raam was gehangen, roemde zij er in als een gunstig teeken: immers dat bewees dat die bewoners er eenigen tijd wilden blijven. Evenmin hadden die menschen iets wat naar vaste etensuren geleek; ieder leefde op de straat en zocht zijn voedsel op, ouders zoowel als kinderen, want de laatste moesten evenzeer hun kost oploopen als de eerste. Maar het waren dan ook alle de laagsten onder de laagste klasse, onder wie zij zich begaf, en langzamerhand verkreeg zij toch vasten voet onder hen. Nu en dan kwamen enkele van de vrouwen bij haar op haar kamer; met brood en boter en thee wachtte zij haar op, en 't was aardig om te zien hoe die anders van onreinheid naauw kenbare wezens dan zindelijk en netjes voor den dag kwamen; de schaamte was opgewekt door het goede voorbeeld. Dan werd er gesproken op welke wijze wel

't goedkoopst goed en warm voedsel kon klaar gemaakt, worden en het enkele stuk kookgereedschap daarvoor werd dan door MARIAN, nu aan deze dan aan gene uitgeleend; korten tijd daarna hadden zij het bijna alle zelf aangeschaft, want man en kinderen hadden schik gehad in dat ongekend heerlijke maal, en hadden er dikwijls het geld, eigenlijk voor onmatigheid bestemd, voor opgespaard, of er werden kleeren gemaakt en opgeknapt en dan van MARIAN gekocht, want om voor anderen te werken, dat wilden zij niet. Er werden ook dikwijls allerlei middelen beraamd hoe men de mannen naar huis zou lokken, en toen het bleek dat zachtheid en zindelijkheid en het vertoonen van een goed geregt wonderen deden, merkte men al spoedig dat de mannen hunne vrouwen naar MARIAN toedreven, want haar invloed gedijsde ten hunnen nutte. Zieken bezoeken, oppassen en laven, de kinderen rein houden, oude kleeren voor hen wasschen en opknappen als de moeder krank te bed lag, dat was MARIAN's dagelijksch werk, en onge-loofelijk was de verandering die in korten tijd in menig huisgezin kwam, waar onmatigheid en onreinheid plaats maakten voor orde en zindelijkheid, alleen omdat de middelen daartoe waren aangewezen en de mogelijkheid er van bewezen. Hoe menigeen had nog nooit de vermoeide leden op een bed uitgestrekt, maar toen hun de gelegenheid werd aan-geboden om zich een goedkoop bed bij wekelijksche afbetalingen van een sixpence, aan te schaffen, even als zij de bijbels bij enkele stui-vers afbetalingen gekocht hadden, toen was er naauwelijks voorraad genoeg van om in de toenemende vraag te voorzien. Toch bleek dat vertrouwen op afbetaling te groot, en al zeer spoedig moest men daarmede ophouden. Maar terwijl langzamerhand de meerderheid der bevolking MARIAN met open armen ontving, bleek iedere poging van vrouwen uit den gegoeden stand om in dien arbeid te deelen, vruch-teloos te zijn; het vreemde gezigt, de betere kleeding, de beschaafde spraak en de zoo geheel andere manieren, maakten de menschen onwillig en stug; zij klaagden dat MARIAN hen in hunne armoede wilde tentoonstellen. Dan het onverstand waarmede vele van die be-schaafderden te werk gingen. Of is 't geen onverstand, als wij hier lezen dat eenige dames die arme moeders dadelijk gevraagd hadden of hare kinderen wel gedoopt waren, want zoo niet, dan konden zij niet zalig worden! Met dergelijke ziekelijkheid stoot men de armen van zich af in plaats van tot hen te naderen.

Genoeg over St. Giles's. Nog menige wijk van Londen zou ons dezelfde tooneelen van armoede, maar ook dezelfde goede resultaten van armbezoek, als waarin MARIAN mogt roemen, opleveren, wanneer wij ons niet als nu beperkten tot maar een paar bladzijden van de

beide hierboven genoemde boekjes. Eene enkele schets alleen zij ons nog vergund.

Vlak bij Bayswater en Nottinghill, die fraaije nieuwe buurten van Londen, waar de elegantste huizen en villas een allerbekoorlijkst uitzigt hebben op de prachtige Kensington Gardens, een park van ongemeene schoonheid door het zware geboomte vooral dat het versiert, ligt eene ware pestplaats, Notting Dale of liever de Potteries genaamd. Een vuilnisman, die in vroeger jaren uit zijne oude woonplaats verdreven was, had aldaar ruim acht honderd bunders grond gehuurd, meenende op zulk een afstand van Londen, ruim drie mijlen, ongestoord zijn zoo ongezond bedrijf te kunnen uitoefenen. Maar Londen volgde hem op den voet en weldra was hij weder ingesloten door pleinen en straten. Langzamerhand hadden velen zich bij hem gevoegd en uitgebreide varkenfokkerijen aangelegd, waarvoor zij overvloed van voedsel vonden in het vuilnis dat zij aan de huizen der Londensche burgers en in het afval dat zij aan de vilderijen ophaalden. Honderde van zwijnen liepen daar nu in 't rond, azende op de groote vuilnishooopen die dagelijks werden vernieuwd en ook dagelijks omgewroet. Zwermen van honden liepen daarbij om de varkens te bewaken, en een menigte kippen en eenden vonden almede hun voedsel op dien vuilnishoop en maakten het weinige water dat er was, geheel onbruikbaar. De bodem was zoo doorweekt van al die onreinheid, dat bij regenachtig weder zelfs de bewoners moeite hadden om door de kuilen en gaten te waden. En te midden van zulk een poel van onreinheid, te midden van honderde ja duizende varkens en honden, leefde eene bevolking van ongeveer duizend zielen of in ellendige woningen of in oude spoorwegrijtuigen en omnibussen, erger dan het ergste wat in Ierland nog ooit was aanschouwd. Is 't wonder dat eene vale lijkkleur de ingevallen aangezigten der bewoners bedekte; dat matheid en gebrek aan eetlust hun dagelijksche klagt was; dat koorts en van de kwaadaardigste soort er als t'huis behoorden; dat de sterfteverhouding tot op 60 per 1000 gestegen was, waarvan zeven achte onder de vijf jaren, ja dat de gemiddelde leeftijd er niet meer bedroeg dan twaalf jaren! En toch dagteekent de reiniging van staatswege van zulk een pestplek eerst van het jaar 1849, toen op den 8 en 9 September de wind zulk een ondragelijken stank van de Potteries naar de nabijzijnde fraaije huizen overbragt, dat den volgenden dag de cholera aldaar uitbrak en er binnen weinige dagen zeven slagtoffers uit een enkele rij huizen opeischte. Toen werd die hoek eindelijk gereinigd, gedraineerd en opgehoogd, en hoewel de bevolking arm en ruw bleef, was toch de gezondheids toestand verbeterd. Maar even als de menigte personen die om en bij de vuilnisbelten van Londen hun bestaan

vinden door datgene uit de hoopen te zoeken 't geen nog eenige waarde heeft, vinden ook deze menschen nog een groot gedeelte van hun voedsel in dienzelfden afval. Toen eene zendeling aan het bed van een oud man aldaar, die ziek was, een hoofdstuk uit den bijbel voorlas, verzocht deze haar het vuur een weinig aan te stoken onder den pot die te koken stond. Hij noemde dat een heerlijk maal, want zijne vrouw had wat aardappelen en uijen onder den afval gevonden die zij heden had opgehaald, 't geen met eenige beenen van den belt, die goed gewasschen waren, zijn voedsel uitmaakte. Wat het uiterlijk van menschen zijn moet die hun geheele leven op die wijze doorbrengen, is naauwelijks onder woorden te brengen, en toch, ook dáár was de troostende en raadgevende stem der vrouwen die zich aan hunne verbetering toewijdden, niet alleen gaarne gehoord maar ook magtig van invloed. Het ergste hadden zij met de personen van hunne eigene sekse te strijden, waarvan er vele op ergerlijke wijze aan den drank verslaafd waren. Of ijst men niet terug voor eene moeder, die op een barren winteravond hare beide kinderen, waarvan het eene nog niet kon loopen, de weinig stukken kleeding waarmee de liefdadigheid hen nog bedekt had, van het lijf scheurde, verpandde en het geld oogenblikkelijk aan sterken drank verteerde, terwijl eene andere vrouw haar dertienjarig meisje de nieuwe schoenen die deze van zuur verdiend en lang bespaard loon gekocht had, eveneens verpandde, en toen nog het pandbriefje verkocht en ook dat geld aan haar heillooze begeerte naar drank opofferde! Wie waagt het de huizen der zoodanigen binnen te treden, wie heeft den moed dáár woorden van vermaning te spreken, wie heeft nog de minste hoop ook dáár nog een geopend oor te zullen vinden! Neen, men noeme dien arbeid niet nutteloos, de vruchten er van zijn reeds nu zichtbaar. Nu reeds, hoewel het bezoek der zoo diep gevallenen eerst van korte jaren dagteekent, ziet men velen zich om hunne kinderen scharen, als de zware arbeid van den dag is afgeloopen, en aandachtig luisteren naar 't geen deze, kweekelingen van de eene of andere school, hun uit boeken of volkstijdschriften voorlezen. De bijbel is nu geen onbekend boek meer in die verblijven van ellende en zedeloosheid, de begeerte om dien te bezitten, om daaruit te leeren, neemt toe, evenzeer als de angst van velen juist voor bijbelsche verhalen, omdat zij de felle tegenpraak met hun eigen leven niet kunnen verdragen. Schaamte is bij hen ontwaakt, schaamte die van eene erkenning van schuld getuigt

Genoeg nu over beide boeken. Wie de vreeselijke ellende en verdorvenheid der laagste armen van Londen kennen wil, en wie begeerig is om de pogingen van naderbij te beschouwen die vrouwen aldaar aanwenden om door armenbezoek hunne ongelukkige medemenschen

eene betere toekomst te doen te gemoet gaan, hij zal volkomen bevrediging vinden in de lectuur daarvan. Wij Nederlanders kennen gelukkig in ons midden geen zoo lagen graad van ellende, maar toch, ook wij hebben te kampen met eene armoede, die, toenemend of afnemend — wij wagen het niet dit te beslissen, — groot genoeg is om onze bezorgdheid te wekken. En de middelen die wij daartegen aanwenden — dit durven wij wèl beweren, — zijn te veel van ligchamelijken, te weinig van geestelijken aard. Geven van geld en kleeding en voedsel, meer daarin dan in het persoonlijk bezoeken van hen, dan in het onderrigten in ambachten, dan in het openen van nieuwe bronnen van arbeid, zoeken wij de wapenen daartegen. 't Is zoo, wij doen veel, oneindig veel, zeker meer dan in Engeland voor onze armen; maar is onze hulp berekend op vermindering, op bestrijding dan wel op leniging van armoede? Het antwoord is niet twijfelachtig, het laatste vooral is ons stelsel tot nu toe. Maar het eerste eischt ook zooveel moeite, zooveel kennis, zooveel volharding en . . . de armoede blijft immers toch bestaan! Toch niet in even sterke mate; of lijden er nu nog zoo vele onschuldigen als in vroegere jaren? Immers neen, dank zij der meerdere, dank zij ook der verstandiger armenzorg.

Verstandige armenzorg! hoe ze de beste breidel van toenemende armoede is, de beste hulp voor vermindering der bestaande armoede. Onverstandige, alleen ligchamelijke armenzorg, ze kweekt armen aan ze lokt de nog onafhankelijken, ze verslapt de nog half sterken, ze onderhoudt den bedelaar in zijne vadsigheid. En hij die verstandig in zijne armenzorg zijn wil, hij moet de armen kennen, weten wat hen opwekt, begrijpen wat hen neêrhoudt.

Mogten de beide hier boven genoemde boekjes tot de aankweeking van die meerdere kennis der armen in hunne behoeften leiden, door armbezoek, armbezoek niet door aanzienlijken en rijken, maar vooral door hunne stand-, hunne lotgenooten; dan zal menig zwijgende maar diep lijdende behoeftige eindelijk hulp vinden, en ook menig hulp smeekende maar geener hulpwaardige door noodzaak tot een beter leven komen. En verre van daar, dat de rijken dan werkeloos, met de handen over elkander gevouwen blijven staan, wanneer niet zij, maar de behoeftigen zelve de armen bezoeken, zoo zal juist dan de ware armenzorg eerst voor hen aanvangen, want zij zullen dan den akker bezaaijen waarin de ploegknecht eerst de voren heeft gereden.

M.
